

Odsjek za povijest hrvatske glazbe
Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

dani otvorenih vrata
HAZU

Izložba

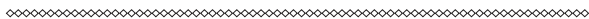
Ivan pl. Zajc u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU

Opatička 18, Zagreb
Galerija, 2. kat

Dani otvorenih vrata
25. i 26. studenoga 2014.

Uvod

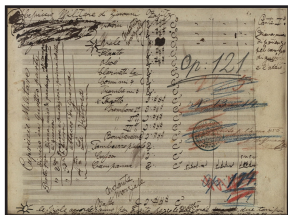
Ovom izložbom, postavljenom u sklopu manifestacije Dani otvorenih vrata Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 2014, željeli bismo na poseban način obilježiti stotu godišnjicu smrti hrvatskog skladatelja Ivana pl. Zajca (Rijeka, 1832 – Zagreb, 1914). On je višestruko zadužio hrvatsku kulturu, napose glazbenu: kao ravnatelj Opere Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, ravnatelj Glazbene škole Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu, skladatelj, glazbeni pedagog i pokretač profesionalizacije glazbenog života uopće.

U Akademijinom Odsjeku za povijest hrvatske glazbe kao osobito vrijedna građa čuvaju se dvije zbirke Zajčevih autografa. Osim toga, ovdje se mogu pronaći tiskane note Zajčevih djela, zbornici radova posvećenih skladateljevom životu i radu, studije, članci, knjige te nekoliko libreta njegovih opera.

Izložba je artikulirana u tri cjeline. Prva cjelina (Ivan pl. Zajc i njegova djela) prikazuje tek dio njegova bogatog i raznovrsnog umjetničkog djelovanja i opusa. Druga cjelina (Samo je jedan *Nikola Šubić Zrinjski!*) posvećena je njegovu najpoznatijem i najizvođenijem djelu – operi *Nikola Šubić Zrinjski*. Treća cjelina (Istraživanja i predstavljanje života i djela Ivana pl. Zajca) predstavlja rezultate muzikoloških istraživanja u vidu notnih izdanja, zbornika radova sa znanstvenih skupova posvećenih Zajcu (1982, 1996. i 2001) ili pak programa s nedavno održanog Međunarodnog muzikološkog skupa *Ivan Zajc (1832-1914): Glazbene migracije i kulturni transferi u srednjoj Europi u 'dugom' 19. stoljeću*.

Cjelina 1: Ivan pl. Zajc i njegova djela

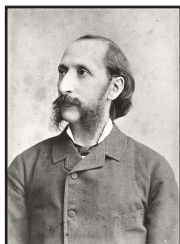
1.1

Zbirka skladbi Ivana Zajca, skladateljev autograf. Čuva se u Zbirci RARA Odsjeka za povijest hrvatske glazbe (sign. Zaytz 2008a). Ubraja se među najvrijedniju građu Odsjeka. Sadrži desetak skladbi iz Zajčeva tzv. riječkog razdoblja (1855-1862). Digitalizirano:

<http://dizbi.hazu.hr/index.php?documentIndex=1&docid=3690>

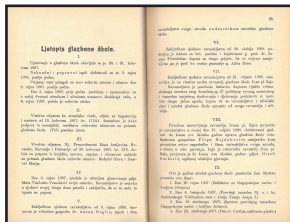
1.2 a, b

Fotografije Ivana Zajca. Originali se čuvaju u Muzeju grada Zagreba, a u Fondu fotografija OPHG su reprodukcije. Prikupljene su za potrebe istraživanja u Odsjeku.

1.3

Po dolasku iz Beča u Zagreb 1870. Ivan Zajc izabran je za ravnatelja glazbene škole Narodnoga zemaljskoga glazbenoga zavoda (od 1895. Hrvatskoga zemaljskog glazbenog zavoda, a od 1925. Hrvatskoga glazbenog zavoda). Zajc je dobro poznao glazbene prilike u Milanu i Beču pa je bio u mogućnosti da i zagrebačku glazbenu nastavu obogati europskim dostignućima. Kao operni skladatelj bio je školovan u Milanu, jednom od središta talijanske opere, a kao praktični glazbenik svirao je violinu i klavir. Tijekom svoje bogate djelatnosti od gotovo četiri desetljeća, Zajc je u Glazbenom zavodu imao brojne uloge: od ravnatelja škole, nastavnika pjevanja i klavira do organizatora i dirigenta koncerata.

***: *Izvješće glazbene škole Hrvatskoga zemalj. glazbenoga zavoda u Zagrebu za školsku godinu 1907.-1908.* Tiskara F. Bogović, Zagreb 1908. (Arhiv OPHG, bez sign.)

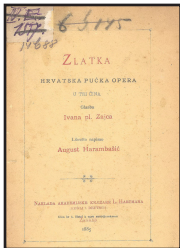
1.4

Ivan Zajc: *Zajc-Album: hrvatske skladbe za glasovir*, Naklada Knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch), Zagreb [1890].

Zbirka sadrži ulomke iz Zajčevih opera *Lizinka*, *Mislav*, *Zlatka*, *Ban Leget*, *Pan Tvardovski*, *Gospodje i Husari*, pastorele *Dubravka* te velike kantate *Iztočna Zora*.

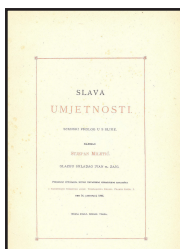
1.5

August Harambašić – Ivan Zajc: *Zlatka: hrvatska pučka opera u tri čina*. Naklada Akademije knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch), Zagreb 1885.

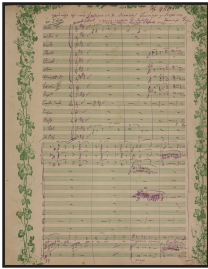
1.6

Po dolasku u Zagreb Ivan Zajc je postao ravnatelj i dirigent prve stalne hrvatske opere. Vodio ju je do 1889, tj. do njezinog prvog ukidanja. U Operi je proveo temeljitu reorganizaciju i znatno pridonio osposobljavanju izvođačkog ansambla, koji je pod njegovim vodstvom izveo oko 50 opera i desetak opereta.

Stjepan Miletić – Ivan Zajc: *Slava umjetnosti: scenski prolog u 3 slike: prigodom otvaranja novog Hrvatskog zemaljskog kazališta dne 14. listopada 1895*. Kralj. zemaljska vlada, Zagreb 1895.

1.7

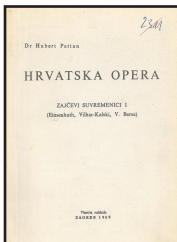

Zbirka skladbi Ivana Zajca, skladateljev autograf. Čuva se u Zbirci RARA Odsjeka za povijest hrvatske glazbe (sign. Zaytz 2008). Sadrži dvadesetak skladbi koje su nastale nakon Zajčeva dolaska u Zagreb 1870. Zajc je često svoje skladbe zapisivao na notnom papiru s prepoznatljivom zelenom viticom vegetabilnog uzorka s prikazima glazbenih instrumenata (mandolina, harfa, panova frula, bubanj). Digitalizirano:

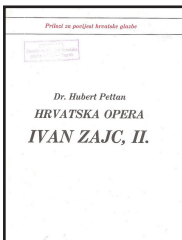
<http://dizbi.hazu.hr/index.php?documentIndex=1&docid=3688>

1.8 a, b

Skladatelj i muzikolog Hubert Pettan (1912-1989) bavio se istraživanjem života i djela Ivana Zajca. Važno područje njegova istraživačkog interesa bila je i hrvatska opera o kojoj je napisao dvije knjige.

Hubert Pettan: *Hrvatska opera: Zajčevi suvremenici I (Eisenhuth, Vilhar-Kalski, V. Bersa)*. Vlastita naklada, Zagreb 1969.

Hubert Pettan: *Hrvatska opera: Ivan Zajc, II. (Opere iz doba ravnateljstva, 1870-1899)*. Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 1983.

1.9

Hubert Pettan zaslužan je za popis opsežnog Zajčeva skladateljskog opusa (1202 navedena opusa, premda se danas pretpostavlja da je realan broj njegovih djela od 800 do 1000), koji je nastao na temeljima njegova višegodišnjeg istraživanja. Između 1952. do 1954. Pettan je četiri puta boravio u Lovranu radi popisivanja i proučavanja Zajčeve ostavštine.

Hubert Pettan: *Popis skladbi Ivana Zajca: prilog građi o Ivanu Zajcu*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1956.

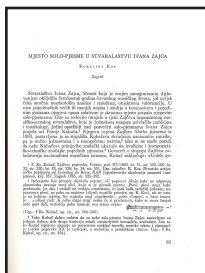
1.10

Božidar Širola: Zajčeva muzika iz Gundulićeve „Dubravke“. Poseban otisak *Iz dubrovačke prošlosti: zbornik u čast M. Rešetara*. Štamparija Jadran, Dubrovnik 1931.

1.11

Iako su Zajčeve solo-pjesme nastajale u sjeni njegovih glazbeno-scenskih djela, kantata i zborova, skladatelj im je tijekom čitava života pridavao pažnju, što se vidi i iz brojeva opusa kojima su pojedine solo pjesme obilježene. Ne treba zanemariti ni činjenicu da je Zajc na školi Hrvatskoga glazbenog zavoda tijekom dvaju duljih razdoblja podučavao i solo pjevanje (1870-1882; 1891-1908).

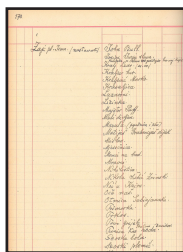
Koraljka Kos: Mjesto solo-pjesme u stvaralaštvu Ivana Zajca, *Arti musices*, 3 (1972), 85-97.

Cjelina 2: Samo je jedan *Nikola Šubić Zrinjski!*

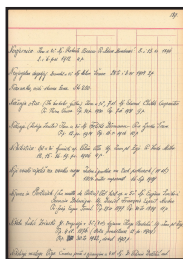
Praizvedba Zajčeve opere *Nikola Šubić Zrinjski* u Zagrebu 1876. bila je višestruko važan kulturološki događaj, između ostalog i zato što je označila utemeljenje Baleta, još jedne umjetničke grane unutar Hrvatskoga narodnog kazališta. Ova opera, nastala na libreto književnika Huga Badalića, tematizira posljednje sigetske dane hrvatskog bana Nikole Šubića Zrinskog i njegovu junačku pogibiju. Već je na praizvedbi doživjela nezapamćen uspjeh. Najveći ushit izazvala je potresna zakletva sigetskih junaka i finale *U boj, u boj*, koji je kao zbarska skladba skladan deset godina prije opere na tekst Franje Markovića. Ovim je djelom 1909. ponovno uspostavljena Opera zagrebačkog kazališta.

2.1 a, b

Dirigent i skladatelj Nikola Faller (1862-1938) postao je 1879. korepetitor i zborovođa u zagrebačkom kazalištu, nakon što je uspješno održao pokus opere *Nikola Šubić Zrinjski*, umjesto oboljelog Ivana Zajca. Na gostovanju u Karlovcu 1883. dirigirao je izvedbama Zajčevih opereta *Momci na brod* i *Mjesečnica*, a u Osijeku 1884. polučio je velik uspjeh dirigirajući *Nikolu Šubića Zrinskog*. U jesen 1887. dobio je mjesto prvog dirigenta Opere, uz ravnatelja Zajca. Kao operni dirigent u razdoblju poslije Zajca (1891-1909) ostvario je važan doprinos u razvoju hrvatske opere.

Nikola Faller: *Imena autora kojima su se djela prikazivala od 2. listopada 1870. do danas* (rukopis, 173 numerirane stranice, Arhiv OPHG-2009)

Nikola Faller: *Repertoire hrv. zem. Kazališta u Zagrebu od 1. oktobra 1870. do konca juna 1932.* (rukopis, 292 numerirane stranice, Arhiv OPHG-2010)

2.2

Tošo Lesić kao Sulejman Veličanstveni. Foto Šimić, Zagreb 1909. Original se čuva u Muzeju grada Zagreba, a u Fondu fotografija OPHG je reprodukcija.

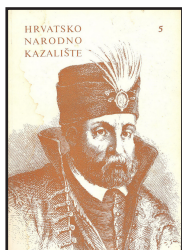
2.3

Marko Vušković kao Nikola Šubić Zrinjski. Foto Šimić, Zagreb 1909. Original se čuva u Muzeju grada Zagreba, a u Fondu fotografija OPHG je reprodukcija.

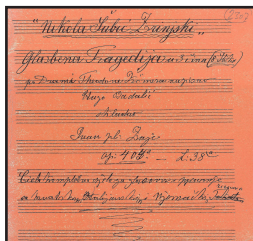
2.4

Pavao Cindrić (ur.): *Hrvatsko narodno kazalište 5*, Hrvatsko narodno kazalište, Zagreb 1966.

2.5

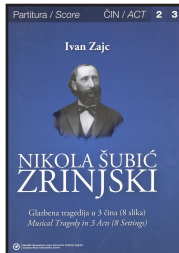
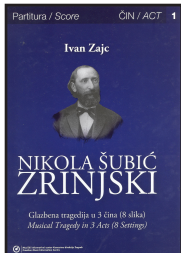

Pavao Cindrić (ur.): *Nikola Šubić Zrinjski: glazbena tragedija u 3 čina (8 slika): programska knjižica*. Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1976.

Kazališni kritičar i publicist Pavao Cindrić (1929-1998) djelovao je u zagrebačkom HNK-u kao glumac, lektor, prevoditelj i urednik kazališnih izdanja. Pisao je kazališne feljtone, scenarije, prikaze i biografije. Bio je glavni urednik enciklopedijskog izdanja o zagrebačkom HNK-u.

2.6 a, b

Partitura opere *Nikola Šubić Zrinjski*, Zajčeva remek-djela na području glazbenog kazališta, tek je 136 godina nakon praiizvedbe doživjela svoje prvo tiskano izdanje.

Ivan Zajc: *Nikola Šubić Zrinjski*: glazbena tragedija u 3 čina (8 slika): partitura u dva sveska. Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb, Zagreb 2012.

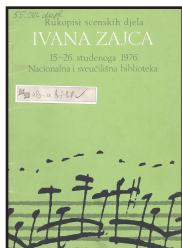
Cjelina 3: Istraživanja i predstavljanje života i djela Ivana pl. Zajca

3.1

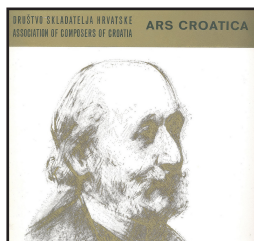
Antonija Kassowitz-Cvijić: *Sličice o Ivanu pl. Zajcu prigodom 10. obljetnice njegove smrti 16. decembra 1924.* Zagreb, [s. n.] 1924.

3.2

Vera Bonifačić (izbor materijala, uvodni tekst i katalog): *Rukopisi scenskih djela Ivana Zajca u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci: izložba.* Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb 1976.

3.3

Ivan Zajc: *Fantazija za violončelo i klavir op. 781.* Društvo skladatelja Hrvatske, Zagreb 1982.

Ovu skladbu Zajc je posvetio svojoj učenici Ivani Cuculić. Prvotni naslov skladbe bio je *Švicarske uspomene*, ali je sâm Zajc u rukopisu taj naslov precrtao i izmijenio u *Fantazija*. Iznad naslova stoji posveta: „Na uspomenu svoga školskog ravnatelja, veoma darovitoj zavodskoj učenici gospođici Ivani pl. Cuculić Bitorajska.“ Na kraju djela zapisani su mjesto i datum nastanka: „U Zagrebu dne 16. 2. 1892.“

3.4 a, b, c, d, e

U povodu 150. obljetnice rođenja Ivana Zajca, koja je obilježena 1982, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti te Muzikološki zavod Muzičke akademije u Zagrebu započeli su s objavljivanjem Zajčevih izabranih djela. Na taj je način barem dio njegova impozantnog opusa postao pristupačan za suvremenu izvedbu i znanstvenu ocjenu. Djela unutar izdanja okupljena su prema glazbenim vrstama.

Ivan Zajc: *Izabrana djela o 150. obljetnici skladateljeva rođenja*: Knj. I: *Vokalne skladbe*, sv. I: *Popijevke*. Priredila Koraljka Kos. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Muzikološki zavod Muzičke akademije Zagreb, Zagreb 1982.

Ivan Zajc: *Izabrana djela o 150. obljetnici skladateljeva rođenja*: Knj. I: *Vokalne skladbe*, sv. II: *Zborovi*. Priredio Lovro Županović. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Muzikološki zavod Muzičke akademije Zagreb, Zagreb 1983.

Ivan Zajc: *Izabrana djela o 150. obljetnici skladateljeva rođenja*: Knj. II: *Instrumentalne skladbe*, sv. II: *Komorne skladbe*. Priredio Lovro Županović. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1986.

Ivan Zajc: *Izabrana djela o 150. obljetnici skladateljeva rođenja*: Knj. II: *Instrumentalne skladbe*, sv. I: *Djela za glasovir*. Priredio Jurica Murai. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1987.

Ivan Zajc: *Izabrana djela o 150. obljetnici skladateljeva rođenja*: Knj. IV: *Glazbeno-scenska djela*, sv. I: *Nikola Šubić Zrinjski: glasovirski izvadak Nikole Fallera*. Priredio Lovro Županović. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1993.

U čast Ivana Zajca održano je nekoliko znanstvenih skupova s kojih su objavljeni zbornici radova. Prvi suvremeniji skup održan je u Zagrebu 1982. povodom 150. obljetnice skladateljeva rođenja. O ranijem razdoblju Zajčeva stvaralaštva održani su skupovi u Rijeci 1996. i 2001. U Zagrebu je u listopadu 2014. održan međunarodni muzikološki skup *Ivan Zajc (1832-1914): Glazbene migracije i kulturni transferi u srednjoj Europi i šire u 'dugom' 19. stoljeću*, s kojeg će također biti objavljen zbornik radova.

3.5

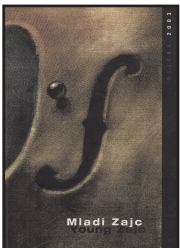
Lovro Županović (ur.): *Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u povodu 150. obljetnice rođenja Ivana Zajca (1832-1914)*, Zagreb, 10-11. prosinca 1982. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1982.

3.6

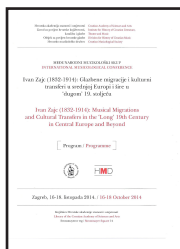
Stanislav Tuksar (ur.): *Rani Zajc: Rijeka – Milano – Rijeka (1832.-1862.): radovi s međunarodnog muzikološkog skupa održanog u Rijeci, Hrvatska, 23. i 24. studenog 1996.* Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca, Rijeka 1998.

3.7

Vjera Katalinić – Stanislav Tuksar (ur.): *Mladi Zajc: Beč 1862.-1870.: zbornik radova s međunarodnog muzikološkog skupa održanog 2001. u Rijeci.* Izdavački centar Rijeka, Rijeka 2003.

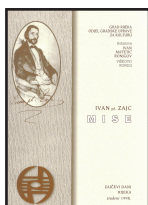
3.8

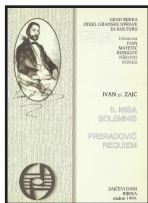
Program Međunarodnog muzikološkog skupa *Ivan Zajc (1832-1914): Glazbene migracije i kulturni transferi u srednjoj Europi u 'dugom' 19. stoljeću*, Zagreb, 16-18. listopada 2014.

3.9 a, b, c, d

Manifestacija Zajčevi dani pokrenuta je 1993. u skladateljjevoj rodnoj Rijeci u čast njegovu liku i djelima. Cilj Zajčevih dana je očuvanje, revitalizacija i promocija Zajčeva opusa. Uz izvedbe Zajčevih djela, Zajčevi dani zaslužni su i za tiskanje dosad neobjavljenih skladbi, uglavnom duhovnog karaktera.

Ivan pl. Zajc: *Mise*. Rijeka, Odjel gradske uprave za kulturu – Ustanova Ivan Matetić Ronjgov, Rijeka – Viškovo Ronjgi, 1998.

Ivan pl. Zajc: *II. Misa solemnis, Preradović requiem*. Grad Rijeka, Odjel gradske uprave za kulturu – Ustanova Ivan Matetić Ronjgov, Rijeka – Viškovo Ronjgi, 1999.

Ivan pl. Zajc: *Misa solemnis u C-duru op. 578 za soliste, mješoviti pjevački zbor i orkestar*. Grad Rijeka, Odjel gradske uprave za kulturu – Ustanova Ivan Matetić Ronjgov, Rijeka – Viškovo Ronjgi, 2001.

Ivan pl. Zajc: *Te Deum op. 916 za alt solo, mješoviti zbor, orkestar i orgulje*. Grad Rijeka, Odjel gradske uprave za kulturu – Ustanova Ivan Matetić Ronjgov, Rijeka – Viškovo Ronjgi, 2002.

Autori izložbe i vodiča:

Lucija Konfic

Vilena Vrbanić

Kustos izložbe:

Vilena Vrbanić

Dizajn vodiča:

Lucija Konfic

Posteri Putevima Ivana pl. Zajca. O stotoj obljetnici smrti

1. Zajc u Rijeci (1832-1850)
2. Zajc u Milanu (1850-1855), Zajc opet Rijeci (1855-1862)
3. Zajc u Beču (1862-1870)
4. Zajc u Zagrebu (1870-1914)
5. Ivan Zajc: Zagrebačka glazbena topografija

Autori postera:

Lucija Konfic

Sanja Majer-Bobetko

Vilena Vrbanić

Dizajn postera:

Lucija Konfic

Izložba *Ivan pl. Zajc u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU* te posteri *Putevima Ivana pl. Zajca. O stotoj obljetnici smrti* realizirani su zahvaljujući financijskoj potpori Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Zagreb, studeni 2014.